

GELENEKSEL MUHASEBEDEN ULUSLARARASI FİNANSAL RAPORLAMAYA GEÇİŞTE İHTİYATLILIK KAVRAMI

Ayşe Nilgün ERTUĞRUL *

ÖZ

İşletmeler, kendi varlıklarını ve paydaşlarının çıkarlarını koruyabilmek adına gelecek zararlar karşısında dikkatli olmalıdırlar. Bu yönde yıllarca benimsenen genel kabul görmüş muhasebe ilke ve kavramlarından biri olan ihtiyatlılık uzun yıllar boyunca işletmeler için önem arz etmiştir. Diğer taraftan, paydaşların çıkarlarının yalnızca gelecek zararları dikkate almak suretiyle korunamayacağı, son dönem çalışmalarında vurgulanmakta ve bu sebeple “gerçeğe uygun değer” kavramına daha yakın olduğu görülmektedir. Gerçeğe uygun değer kavramı, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) ile birlikte ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu çalışmada, varlıkların ve borçların gerçek değerleri ile gösterilmesi vurgusu, ihtiyatlılıktan büyük sapmalara neden olmuş mudur? sorusunun cevabı aranmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, İhtiyatlılık, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri

CONCEPT OF CONSERVATISM AT TRANSITION TO INTERNATIONAL FINANCIAL REPORTING STANDARDS FROM TRADITIONAL ACCOUNTING

Business organizations must have caution in order to protect their own existence and the interests of their shareholders. Within this framework, conservatism, one of the most adopted Generally Accepted Accounting Principles, has been important for the organizations. On the other hand, the fact that interests of shareholders cannot merely be protected by taking the future costs into account has been emphasized by the recent studies and for this reason, it has been in the direction of fair value concept. Fair value concept appeared with the International Financial Reporting Standards. In this study, the question of "Does the emphasis of pointing the fair value of assets and liabilities be the cause of important deviations from the conservatism?" is tried to be answered.

Key Words: Accounting, Conservatism, International Financial Reporting Standards, Generally Accepted Accounting Principles

GİRİŞ

Geleneksel muhasebenin temel kavramlarından biri olan ihtiyatlılık (tutuculuk), TMS/IFRS ile birlikte güncelliğini yitirme eğilimi göstermektedir. Nitekim, TMS ve IFRS, farklı değerlendirme yöntemleriyle ve gelecek dönemli tüm işlemlerin dikkate alınması gerekliliği ile birlikte ihtiyatlılığa bakışı değiştirmiştir. Nitekim, son dönem görüşlere göre, ihtiyatlılık, gerçeğe yansıtma konusunda gerçeğe uygun değer kullanımına nispetle daha geride kalmakta ve yatırımcıyı ve diğer paydaşları, işletme hakkında gerçek bilgiye ulaşma konusunda sınırlamakta hatta engellemektedir.

Diğer yandan, bu kavramın esasında diğer kavramlara destek bir kavram olması, önemini korumasını sağlamaktadır. Temelde, olası zararların dikkate alınmasını fakat olası kârların göz ardı edilmesini ifade eden ihtiyatlılık, finansal davalar, sözleşmeler ve kurumsal düzenlemelerden kaynaklanır. İşletmeler, kendileri aleyhine açılacak finansal davalara dair ödeme güçleri açısından ihtiyatlı olmalıdırlar. Sözleşmeler, işletme performansının ve varlıkların gerçek değerine ilişkin olarak paydaşlara zamanında bilgi

* Öğr. Gör. Dr., Ufuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme

verilmesini kolaylaştırır.¹ Ayrıca, işletmeler kendi finansal politikalarını daha çok ya da daha az ihtiyatlı olma yönünde ayarlayabilirler. Bu da kurumsal düzenlemeleri işaret eder.

1. İHTİYATLILIK İLE İLGİLİ LİTERATÜR TARAMASI

İhtiyat ya da diğer adıyla tutuculuk, sözlükte, geleceği öngörerek, ölçülü davranma, sakınma olarak ifade edilmektedir. Diğer taraftan yine sözlükte, gereğinden fazla olup saklanan şey anlamına da gelmektedir. Ancak muhasebe dilinde, ihtiyat, geleceğe yönelik olası zararlardan sakınmayı işaret eden birinci anlamını taşır.

Geleneksel muhasebede ihtiyatlılık kavramı, finansal raporlama standartlarının uluslararası alanda yayılmasından önceki otuz yılda önemli yer edinmiştir.²

İhtiyatlılığın, olası zararlara nazaran olası kârlar için daha fazla kanıt ihtiyacı olduğunu ifade ettiği söylenebilir.³ Diğer bir anlatımla, bu kavram gereğince, genellikle, varlıkların, tarihi maliyet ile veya tarihi maliyetinden daha düşük bir değerle değerlendirilmesi temeldir.⁴ Buna göre, varlığın değeri, gerçeğinden daha düşük olarak gösterilmektedir.⁵ Bu kimi zaman tartışılan bir konu olsa da, olası zararlara karşı önlem alma ile işletmeleri ve tüm kurumları içinden çıkılmaz durumlardan korumaya yüksek oranda yardımcı olacaktır. İşletmelerin sürdürülebilirliğine katkısının büyük olduğu söylenebilir. Zira, tedbirli davranış, riskleri göz önünde tutmayı gerektirir ve bu da işletmenin iflasına ya da beklenmedik büyük kayıplarla karşılaşmasına engel olarak, sürdürülebilirliğini sağlar.

Özsermaye sahiplerinin ihtiyatlılık ile korunduğu da bir başka bakış açısidir. Buna yönelik olarak, bir başka tanıma göre, ihtiyatlılık gereğince, muhasebe adına kullanılacak raporlama tekniklerinden en az iyimser olanının seçilmesi esastır.⁶ Buna karşıt görüşler ise, ihtiyatlılığın özsermaye sahiplerini yanıltıcı bilgi verdiği yönündedir.

*The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings*⁷ (ihtiyatlılık ilkesi ve kazancın asimetrik zamanlılığı) isimli çalışmada, ihtiyatlılığın, kötü haberlerin kazançlara iyi haberlerden daha hızlı etki etmesi olduğundan söz edilmiştir. Bu doğrultuda bilgi asimetrisi ele alınmıştır. İhtiyatlılık ilkesinin neden bilgi asimetrisine sebep olduğuna dair bilgi verilmiştir. Bunun ardından, ihtiyatlılığın farklı tanımlarına ve aralarındaki

¹ Pae, Jinhan; Thornton, Dan; Welker, Michael (2004) "The Link Between Earnings Conservatism and Balance Sheet Conservatism", Queen's Üniversitesi Working Paper, ,s.9

² Watts, Ross L., "Conservatism in Accounting", Simon School of Business Working Paper, Sayı: FR 02-21, 2002, s.1

³ Basu, Sudipta. (1997). The Conservatism Principle and the Asymmetric Timeliness of Earnings. Journal of Accounting and Economics (24), 3-37, s.7

⁴ Penman, S.H. ve Zhang, X-J. (1999), "Accounting Conservatism, the Quality of Earnings, and Stock Returns", December 1999, ss.1-39., s.4, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=201048 , (Erişim: 16.03.13)

⁵ Watts, Ross L. (2003). "Conservatism in Accounting, Part I: Explanations and Implications" Accounting Horizons, 17, 3, 207

⁶ Givoly, Dan and Hayn, Carla (2000) The changing time-series properties of earnings, cash flows and accruals: Has financial reporting become more conservative?; Journal of Accounting and Economics, 29 (3), s.s. 287-320

⁷ Sudipta Basu(1997)

farklara değinilmiştir. Kazanç ve nakit akım getirilerine iyi ve kötü haberlerin, dolayısıyla ihtiyatlılığın etkisinin bulunması için model oluşturulmuş ve regresyon analizi yapılmıştır.

*Accounting conservatism, the quality of earnings, and stock returns*⁸ (Muhasebe ihtiyatlılığı, kazanç kalitesi ve hisse senedi getirileri) isimli çalışmada, iki soru üzerinde durulmaktadır. Bunlardan birincisi, “kazançlardaki geçici değişikliklerle ilişkilendirilmiş ihtiyatlı muhasebe davranışı doğruyu yansıtır mı?” İkincisi, hisse senedi piyasa fiyatı, gerçekte sürdürülemeyen geçici kazançlar mıdır?” sorularıdır.

*Conservatism in Accounting : Good or Bad?*⁹(Muhasebede ihtiyatlılık: İyi ya da Kötü) adlı tez çalışmasında, ihtiyatlılığın, her zaman genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri açısından önemli bir muhasebe ölçütü olarak görüldüğü belirtilmiştir. Bu çalışmada, ihtiyatlılığın ekonomik sonuçları nelerdir? İhtiyatlılık ilkesiyle yönetilen kamuya açık raporlar yayımlandığında firma kararlarına etkisi ne olmaktadır? İhtiyatlılık cezp edici midir, değil midir? sorularına yanıt bulunmaya çalışılmıştır. Bunun için bir örnek ele alınmış ve istatistiksel bir modelleme ile sonuçlar edinilmiştir.

*Muhasebede İhtiyatlılık Kavramı Ve İMKB Sınai Endeksinde İşlem Gören İşletmelerde İhtiyatlılık Üzerine Bir Araştırma*¹⁰ isimli 2009 yılında yapılan çalışmada, işletmelerin, finansal tablolarını ihtiyatlılık kavramına bağlı olarak muhtemel zararları gösterir şekilde mi yayınladığı ve hissedarlarına bunu ne kadar açıkladıkları, kesitsel regresyon analizine dayanan bir model oluşturularak açıklanmıştır. Bunun için borsada kayıtlı sınai endeksinde kayıtlı işletmeler temel alınmış ve sonuçta işletmelerin kendi riskli durumlarını paydaşlarından gizlemek adına ihtiyatlı davranmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bunun, gerçeğe uygun hazırlanmayan finansal tablolardan ve kurumsal yönetim eksikliğinden kaynaklandığı iddia edilmiştir. Ancak çalışmada, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (UFRS) uyum gerekliliği vurgulanırken, ihtiyatlılık ile ilgili standartlara uyum konusunda çelişkiler olduğu göz ardı edilmiştir. Zira, finansal raporlama standartlarının kavramsal çerçevesinde, ihtiyatlılıktan farklı olarak gerçeğe uygun değerin kullanılması gerektiği vurgulanmaktadır.¹¹

Muhasebede İhtiyatlılık Kavramı Ve Temelleri adlı çalışmada, ihtiyatlılık kavramına değinilmiş, bunun ardından ihtiyatlılık kavramının dayanaklarından (finansal davalar, sözleşmeler ve kurumsal düzenlemeler) bahsedilmiş ve her bir ayak ayrıca açıklanmıştır. Ulusal ve uluslararası düzenlemelerin ihtiyatlılık üzerindeki etkisi ise kurumsal düzenlemeler ayağında anlatılmıştır.¹²

⁸Stephen H. Penman, Xiao-Jun Zhang (1999), *Accounting conservatism, the quality of earnings, and stock returns*, Columbia University

⁹ Venugopalan, Raghunathan(2001); *Conservatism in accounting: Good or bad?*. Yayımlanmış doktora tezi, University of Minnesota

¹⁰ Aktürk, Ahmet ve Acar, Durmuş (2009), *Muhasebede İhtiyatlılık Kavramı Ve İMKB Sınai Endeksinde İşlem Gören İşletmelerde İhtiyatlılık Üzerine Bir Araştırma*, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 11(1), ss.77-90

¹¹ Özkan, Serdar ve Erdener Acar, Ece (2010); *Uluslararası muhasebe/ finansal raporlama standartlarının finansal tablolar analizi üzerindeki etkilerine genel bakış*. *Mali Çözüm*; (97) 49-86; s.57

¹² Aktürk, Ahmet, Acar Durmuş (2012), *Muhasebede İhtiyatlılık Kavramı Ve Temelleri*, *Mali Çözüm*, Eylül-Ekim, ss.17-38

*Muhasebenin İhtiyatlılık Kavramının Karşılıklar Ve Yedekler Açısından Karşılaştırmalı Bir İncelemesi*¹³ adlı tez çalışmasında, ihtiyatlılığın muhasebe ve bilgi paydaşları açısından önemine değinilmiş, ulusal ve uluslararası düzenlemelerdeki yeri açıklanmış, karşılıklar ve yedeklerin muhasebe düzenlemelerindeki yeri anlatılmış ve uygulama bölümünde TMS 36 ve TMS 37 nolu standartlarla ilgili örnek uygulamalara yer verilmiştir. Çalışmanın hedefi, ihtiyatlılığın önemini ve muhasebedeki yerini vurgulamak olduğundan, ihtiyatlılıkla çelişkili olan standartlara değil, ihtiyatlılığın varlığını kanıtlayan çalışmalara değinilmiş ve bunlar örneklendirilmiştir.

*Tutuculuğun Kurumsal Yönetim Anlayışı Üzerindeki Etkileri*¹⁴, adlı çalışmada, “ihtiyatlılık” kavramının eşanlamı olan “tutuculuk” kavramı adı altında değerlendirilmiştir. Çalışmada, kavrama genel bir bakış açısı geliştirildikten sonra tutuculuğun kaynaklarına geniş bir biçimde değinilmiştir. Uygulamada tutuculuk kavramına olan yaklaşımlara değinilmiş ve burada koşullu ve koşulsuz tutuculuk ayrımı yapılmıştır. Buna göre, koşullu tutuculuktan kasıt, gerçekleşen bir değere göre, kötümser olan değer alınması anlamına gelirken, koşulsuz tutuculuktan kasıt, kayıtlama sırasında, önceden düşük değer belirlenmesi yoluyla önlem alınmasıdır. Çalışmada esas olarak, kurumsal yönetim anlayışı içinde tutuculuğun bulunduğu yer anlatılmıştır.

Bu çalışmalar başlı başına “ihtiyatlılık” kavramına yönelik çalışmalar olup, özellikle, muhasebenin kavramsal çerçevesinden bahseden ve karşılıklar ve değerlemeleri konu edinen çalışmaların “ihtiyatlılık” kavramına vurgu yaptığı görülmektedir.

2. DEĞERLEME VE İHTİYATLILIK: UYGULAMA

Uygulama başlığı altında, bir işletmenin, ihtiyatlılık (tutuculuk) kavramından etkilenen hesaplarının, tutarlarının hesaplanması kaydedilmesi sırasında Geleneksel Muhasebe ve UFRS açısından ne gibi değişikliklere uğradığının sayısal tespiti örnekler üzerinden yapılacaktır.

2.1. STOKLAR

X işletmesi, üç ayrı ürün üretmektedir. Aşağıdaki tabloda, X işletmesine ait stoklar ve ilgili bedeller görülmektedir.

Tablo 1: X işletmesine ait stok bedelleri

(Türk Lirası)	Alış Bedeli (maliyet bedeli)	Piyasa Bedeli	Satış Fiyatı	Tamamlanma Maliyeti	Satış Gideri
A stok (4.000 adet)	114.000	116.000	120.000	3.000	4.000
B stok (6.000 adet)	130.000	120.000	140.000	3.000	4.000
C stok (2.500 adet)	115.000	115.000	120.000	4.000	4.000
Toplam	359.000	351.000	380.000	10.000	12.000

¹³ Kaban, Nihan (2007), *Muhasebenin İhtiyatlılık Kavramının Karşılıklar Ve Yedekler Açısından Karşılaştırmalı Bir İncelemesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

¹⁴ Erdoğan, Nurten ve Çubukçu, Sezen (2010), *Tutuculuğun Kurumsal Yönetim Anlayışı Üzerindeki Etkileri*, *Muhasebe ve Denetime Bakış*, Ekim, ss. 53-66

UMS 2 Stoklar standardı değerlendirme yöntemleri arasındaki farkların en net görüldüğü standartlardan biridir.

UMS 2'ye göre stokların değerlendirilmesinde maliyet/ net gerçekleştirilebilir değerden düşük olan değerlendirme yöntemi kullanılmalıdır. Bu yöntemde maliyet değerinin mi yoksa net gerçekleştirilebilir değer mi düşük olduğuna bakılır. Maliyet değeri, net gerçekleştirilebilir değer'den büyükse karşılık ayrılır. Karşılık, tam anlamıyla ihtiyatlılık kavramının bir sonucudur. Burada net gerçekleştirilebilir değer, gerçeğe uygun değerden temelde farklıdır. net gerçekleştirilebilir değer işletmeye özgü bir değerken, gerçeğe uygun değer piyasa koşullarında belirlenen bir değerdir.

$$NGD = \text{Satış Fiyatı} - (\text{tamamlanma maliyeti} + \text{satış gideri})$$

Bu örneğe göre (toplam stok üzerinden), $NGD = 380.000 - (10.000 + 12.000) = 358.000$

Maliyet değeri (359.000), net gerçekleştirilebilir değerinden (358.000) büyüktür. Bu sebeple kalan stokların değerlendirilmesinde net gerçekleştirilebilir değer kullanılacaktır.

Geleneksel muhasebeye göre maliyet değeri ve piyasa değerinden düşük olan kullanılacağı için ve piyasa değeri 351.000, maliyet değeri 359.000 olduğu için piyasa değeri olan 351.000 ile değerlendirme yapılır.

Her iki durumda da ihtiyatlılık kavramı gereğince düşük olan değer kullanılmış ancak, değer farkı, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarından farklı bulunmuştur. Farklılık aşağıda görülecektir:

Tablo 2: X işletmesinin stoklarının değerlendirme ölçülerine göre sınıflandırılması

	Maliyet Değeri/ Piyasa Değerinden Düşük Olanla Değerleme	Maliyet Değeri/ Net Gerçekleştirilebilir Değerden Düşük Olanla Değerleme
Maliyet Değeri	359.000	359.000
Piyasa Değeri	351.000	
Net Gerçekleştirilebilir Değer		358.000
Fark	8.000	1.000

Yukarıdaki tabloya göre, geleneksel muhasebeye göre bir değerlendirme yapıldığında, bu örneğin verilerinden yola çıkılarak, stokların değeri, UFRS'ye göre yapılan değerlemeden daha az görülecektir. Ancak rakamlar yalnızca bu örneğe özgüdür. Net gerçekleştirilebilir değer, piyasa değerine eşit ya da piyasa değerinden küçük de olabilir. Bu durumların hiç biri genelleme olarak kabul edilmez. Örnek ile asıl vurgulanmak istenen, her iki durumda da ihtiyatlı bir davranış sergilendiğidir.

2.2. HASILAT

Geleneksel muhasebe ile hasılat standardı arasındaki en büyük farklardan birisi, geleneksel muhasebede satış bedelinin hasılat olarak kaydedilmesi söz konusuysen, UMS 18 Hasılat Standardında satış bedelinin bugünkü değeri olarak gerçeğe uygun değer ile kaydedilmesidir.

Tablo 3: Stokların Hasılat Dökümü

	Satılan birim	Birim satış tutarı	Satış tutarı	Tahsil zamanı	Iskonto oranı	Gerçeğe uygun değer
A Stoğu	2.000	29	58.000	3 ay	0,015	55.466,4
B Stoğu	2.000	20	40.000	4 ay	0,015	37.687,4
C Stoğu	500	46	23.000	2 ay	0,015	22.325,2
Toplam	6.000		121.000			115.479

Yukarıdaki örnekte, A stoğu birim satış fiyatı ($116.000/4.000= 29$), B stoğu birim satış fiyatı ($120.000/6.000= 20$), C stoğu birim satış fiyatı ($115.000/2.500= 46$) dir. 2012 yılı satış miktarları ve tutarları Tablo 3’de verilmektedir. (KDV=%18)

Geleneksel muhasebeye göre hasılat kaydı aşağıdaki gibi olacaktır:

Kayıt 1: Geleneksel muhasebeye göre hasılat kaydı

----- / -----

ALICILAR	142.780	
		YURT İÇİ SATIŞLAR 121.000
		HESAPLANAN KDV 21.780

----- / -----

$$58.000/(1+0.015)^3+40.000/(1+0.015)^4+ 23.000/(1+0.015)^2= 115.479 \text{ TL}$$

Ticari mal satışı dolayısıyla Hasılat Standardı’na göre, 115.479 hasılatın bugünkü değeri niteliğinde, gerçeğe uygun değer olarak kaydedilecektir. Aradaki fark da gelecek faiz geliri olarak kaydedilecektir. Buna göre;

Kayıt 2: Hasılat Standardı’na göre hasılat kaydı

----- / -----

ALICILAR	142.780	
		YURT İÇİ SATIŞLAR 115.479
		ERTELENMİŞ GELİRLER
5.521		
		HESAPLANAN KDV 21.780

----- / -----

2.3. ALACAKLAR

Hem standartta hem de geleneksel muhasebede şüpheli alacaklar için karşılık kaydedilmesi öngörülmektedir. Karşılık konusunun ihtiyatlılığının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira, işletmeler, gelecek muhtemel zararlarına tedbir amacıyla kayıplarına karşılık gider kaydı yapmayı tercih ederler. Ancak, Vergi Usul Kanunu'na göre, bir alacağa karşılık ayrılması için dava ya da icra safhasında olması gereklidir. Oysa UFRS'de işletme sahiplerine ve denetçilere verilen ihtiyari hak sayesinde tahsil edilemeyeceği düşünülen her türlü alacak için karşılık ayrılacaktır. Bu durumda, UFRS'nin VUK'a göre daha ihtiyatlı bir davranışı benimsediği görülür.

Tablo 4: İşletmenin Alacakları ve Şüpheli Alacakları

Alacaklar	Şüpheli Alacaklar
121.000	50.000

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nda da bu muhtemel zararlardan şüpheli hale düşmüş alacaklar için karşılık ayrılması gerektiği görülür. Bu durumda kayıt aşağıdaki gibi olacaktır:

İşletmemizin 121.000 TL lık alacağının 50.000 TL sının tahsilin şüpheli hale düştüğüne yönelik 2012 yılı sonunda edinilen bilgi doğrultusunda, işletme yönetimi alacağın tamamına karşılık yazma kararı almıştır. Bu doğrultuda yapılacak kayıt, hem geleneksel muhasebe hem de finansal raporlama standartları açısından ihtiyatlılıkla örtüşür şekilde aşağıdaki gibi olacaktır:

Kayıt 3: Geleneksel muhasebe ve Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre şüpheli alacak kaydı

----- / -----	
ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	50.000
ALACAKLAR (Senetli/Senetsiz)	50.000
----- / -----	

Kayıt 4: Geleneksel muhasebe ve uluslararası finansal raporlama standartlarına göre şüpheli alacak karşılığı kaydı

----- / -----	
KARŞILIK GİDERLERİ	50.000
ŞÜPHELİ TİCARİ ALACAKLAR	
KARŞILIĞI	50.000
----- / -----	

Yukarıda görüldüğü gibi hem geleneksel muhasebe ve uluslararası finansal raporlama standartları şüpheli olacak için karşılık ayırmakta ve ihtiyatlı davranmaktadır.

2.4. MADDİ DURAN VARLIKLAR

Maddi duran varlıkların değerlendirilmesi konusunda uluslararası finansal raporlama standartları farklı iki yöntem izin vermiştir. Bunlardan biri maliyet ile kayıtlama yöntemi olup, bu durumda varlık, birikmiş amortismanlar ve değer düşme zararları düşüldükten sonraki hali ile finansal tablolarda gösterilir. Bu durumun geleneksel muhasebeden biraz farklılaştığı görülmektedir. Zira, geleneksel muhasebede net tutar ile gösterim söz konusu değildir. Diğer bir deyişle varlık, geleneksel muhasebeye göre, maliyet değeriyle ve brüt tutarı ile gösterilirken, birikmiş amortisman ve değer düşme zararları ayrıca gösterilir. Ancak standartta, bunların düşüldükten sonraki tutarlarının finansal tabloda, ayrıntılarının ise dipnotlarda yer alması gerektiği belirtilmiştir.

Standart tarafından önerilen ikinci yöntemde ise maddi duran varlıkların gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilmesi söz konusudur. Varlığın gerçeğe uygun değerinin belirlenmesinde, standart, iki yöntem önermiştir. Bunlardan biri, *gelir yaklaşımı*, diğeri *de ifta edilen yenileme maliyeti* yaklaşımıdır. Gelir yaklaşımında, maddi duran varlığın işletmeye kazandıracağı nakit girişlerinin net bugünkü değeri alınarak bulunmaktadır. İtfa edilen yenileme maliyeti yaklaşımında ise, benzer (ikâme) bir varlığın alınması halinde, amortisman paylarının düşülmesi ile bulunan değerdir. Geleneksel muhasebede yeniden değerlendirilme olmasına rağmen, maddi duran varlığın tablodaki değerindeki azalışı görmek mümkün olmamaktadır. Oysa standart, değer azalışlarının da değer artışlarının da kaydedilmesi gerektiğini ve finansal tablolarda görülmesi gerektiğini vurgular. Böylece, ihtiyatlılık kavramından bir sapma olarak, hem gerçekleşmemiş değer kayıpları hem de değer artışları varlık içinde gösterilecektir. Standartta, maddi duran varlıklardaki değer azalışları TMS 36 Varlıklarda Değer Düşüklüğü Standardına göre izlenmektedir. Eğer varlık yeniden değerlendirilmiş tutarı ile izleniyorsa, bu durumda değer düşüklüğü önce bu hesaptan düşülür. Eğer yeniden değerlendirilmiş tutarı yoksa bu takdirde maddi duran varlık değer düşüklüğü karşılığı olarak kaydedilir. Varlığın değer düşüklüğü, geri kazanılabilir tutarına bakılarak tespit edilir. *Geri kazanılabilir tutar*, varlığın net satış fiyatı ile kullanım değerinden yüksek olanı olarak tespit edilir.

Tablo 5: Maddi Duran Varlıkların Kayıtlı Değeri Değişim Tablosu

	maliyet değeri	Geri kazanılabilir tutar	gerçeğe uygun değeri	birikmiş amortisman	değer artışı/ azalışı	birikmiş amortisman (gud)
Makineler (% 10 amort)	500.000	değer düşme yok	530.000	50.000	30.000	53.000
Demirbaşlar (% 10 amort)	450.000	410.000	değer artışı yok	45.000	(40.000)	41.000
Taşıtlar (% 20 amort)	600.000	570.000	değer artışı yok	120.000	(30.000)	114.000
Binalar	900.000	değer düşme yok	980.000	-----	30.000	-----
Toplam	2.450.000		2.490.000	215.000	40.000	208.000

Maddi duran varlık değer azalışları ile ilgili kayıtlara mevcut uygulamalarda rastlamak olanaklı değildir. Aşağıdaki kayıtlar, standartlara uyumlaştırma ile birlikte öneri olarak oluşturulmuştur.

Değer artışı ile ilgili kayıt aşağıdaki gibi olacaktır:

Kayıt 5: Maddi Duran Varlık Değer Artışı

----- / -----	
TESİS MAKİNE VE CİHAZLAR	33.000
BİNALAR	30.000
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	3.000
MADDİ DURAN VARLIK DEĞERLEME	
ARTIŞLARI	60.000
----- / -----	

Aşağıda Kayıt 6'da görüldüğü gibi varlık kayıtlı değeri ve birikmiş amortismanı değer farkı sebebiyle değişmiştir Değer azalışı ile ilgili kayıt aşağıdaki gibi olacaktır:

Kayıt 6: Maddi Duran Varlık Değer Azalışı

----- / -----	
MADDİ DURAN VARLIK DEĞER	
DÜŞME ZARARI	60.000
BİRİKMİŞ AMORTİSMANLAR	10.000
DEMİRBAŞLAR	40.000
TAŞITLAR	30.000
----- / -----	

2.5. MENKUL KIYMETLER

Menkul kıymetler ve finansal yatırımlar, uluslararası finansal raporlama standartlarına göre çeşitlerine ve elde bulundurma amaçlarına göre farklı şekilde değerlendirilir. Bunlar, makul değer farkı kâr ya da zarara yansıtılan finansal varlıklar,

vadeye kadar elde tutulacak varlıklar, satılmaya hazır finansal varlıklar, kredi ve alacaklar, şeklinde gruplandırılmıştır. Bu sınıflandırma geleneksel muhasebeden farklıdır. Bu yüzden değerlendirme yapılırken temel olarak UFRS sınıflandırması ve geleneksel muhasebedekinden farklı ele alınmıştır.

Geçici yatırım amacıyla edinilmiş menkul kıymetler gerçeğe uygun değeri ile değerlendirilir. Muhasebeleştirilmeleri gerçeğe uygun değerle olur ve bilançoya bu şekilde yansıtılırlar. Ancak gerçeğe uygun değer farkı bilançoda değil, gelir tablosunda görülür. Bunlar için bir karşılık ayrılmamaktadır. Bu durumda, direkt olarak gerçeğe uygun değeri göz önüne alınarak muhasebeleştirme sebebiyle herhangi bir ihtiyatlılık örneğinden söz edemeyiz. Zira gerçeğe uygun değer ile muhasebeleştirilen bir varlık, kaybı da kazancı da kendi değeri içinde barındırmaktadır.

Tablo 6: İşletmenin Yatırım Portföyü

	Alış değeri	Nominal değeri	Gerçeğe uygun değeri	Borsa/Piyasa değeri
Hisse Senedi (Geçici yatırım)	5.000	4.500	7.200	3.400
Vadeye kadar elde tutulacak borçlanma araçları	5.000	6.000	5.300	4.200
Satış amaçlı menkul kıymetler	5.000	6.200	7.000	4.800

Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre ise bu türden menkul kıymetler, elde edildiklerinde elde etme maliyetiyle kayda alınır. Menkul kıymet satılırken alış değeri (kayıtlı değeri) esas alınır. Bu noktada uluslararası finansal raporlama standartlarına göre gerçeğe uygun değeriyle gelen menkul kıymetin bu değerle satılması ile Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre maliyet değeriyle kaydedilen menkul kıymetin satılması arasında fark olacaktır. Diğer taraftan menkul kıymetlerin zaten gerçeğe uygun değeriyle izlendiği standartlarda dönem sonu değer azalışına karşı karşılık ayrılmasına yönelik ihtiyatlı bir davranışa gerek olmayacak ve bu durumda Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre yapılan muhasebeleştirme ile farklı bir durum ortaya çıkacaktır. Nitekim, Tekdüzen Muhasebe Sistemine göre menkul kıymet değer düşüklükleri için bir karşılık ayrıldığı bilinmektedir.

Eğer yukarıda adı geçen menkul kıymetler satış amaçlı alınmışsa satılmaya hazır özkaynak ve borçlanma araçları sınıfında değerlendirilirler. Gerçeğe uygun değer ile değerlendirilmelerine karşın farklı olarak, değer düşmeleri için karşılık ayrılır. Karşılık her durumda ihtiyatlılığın bir göstergesidir.

Yukarıdaki açıklamalar göre, Tek Düzen Muhasebe Sistemine göre menkul kıymetin satış amaçlı olup olmamasından çok kısa süreli ya da uzun süreli elde bulundurulması ile ortaklık payı önem taşıdığından menkul kıymetler, toplam olarak alabiliriz. Bu aşğıdaki kayıta görülmektedir:

Kayıt 7: Tek Düzen Muhasebe Sistemi'ne göre karşılık kaydı:

----- / -----	
KARŞILIK GİDERLERİ	1.800
MENKUL KIYMET DEĞER	
DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI	1.800
----- / -----	

Ancak UFRS için durum farklıdır ve menkul kıymetin ya da borçlanma aracının satış amaçlı mı yoksa geçici yatırım amacıyla mı alındığı önem arz etmektedir. Örneğimize göre, Kayıt 8'de görüldüğü gibi geçici yatırım amaçlı ise karşılık kaydı yapılmamakta ancak satış amaçlı ise karşılık kaydı yapılmaktadır.

Kayıt 8: UFRS'ye göre karşılık kaydı

----- / -----	
KARŞILIK GİDERLERİ	2.200
MENKUL KIYMET DEĞER	
DÜŞÜKLÜĞÜ KARŞILIĞI	2.200
----- / -----	

Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına göre, tahvil ve bono, vadeye dayalı menkul kıymet gibi vadeye kadar elde tutulacak gelir amaçlı borçlanma araçları etkin faiz yöntemiyle itfa edilmiş maliyet değerleriyle değerlendirilir. Tahsil edilememe riskine karşı karşılık ayrılabilme olanağının UFRS tarafından da öngörülmesi, ihtiyatlılık kavramına uygundur. Bilindiği gibi, bu tür yatırımlar borçlanma aracı olmasından dolayı riskli bulunmamakta bu yüzden geleneksel muhasebede bilenen bir karşılığa rastlanmamaktadır.

2.6. DİĞER KONULAR

UMS 23 Borçlanma Maliyetleri standardında iki yöntem öngörülmektedir. Birinci yöntemde bir varlıkla ilgili oluşan uzun ya da kısa dönemli borçlanmanın tamamı gider olarak kaydedilir. Gelecek bir giderin şimdiden kaydedilmesi suretiyle paydaşlara gelecek için önlem alma şansı tanınmış olur. Ancak burada tartışılması gereken gerçek bir finansal tablo görüntüsü oluşturulup oluşturulmadığıdır. Bunun yanı sıra borçlanmanın gider kaydedildiği dönemde verginin daha az ödenmesi durumuyla karşılaşılabilecektir. Borçlanma maliyetleri ile ilgili ikinci yöntemde ise , bir özellikli varlığın elde edilmesinde doğrudan ilişkili borçlanma maliyetlerinin varlık maliyetine dahil edilmesi, kalanın ise gider yazılması durumudur. Bu, daha gerçekçi bir görünüm sağlayabilecektir.

SONUÇ

Bu çalışma, bir literatür çalışmasından çok kavramsal temeli göz ardı etmeden uygulamaya yönelik olarak hazırlanmıştır. Bu doğrultuda, Uluslararası Finansal Raporlama

Standartları ile geleneksel muhasebe (Tekdüzen Muhasebe Sistemi) karşılaştırması tablolar ve kayıtlar aracılığıyla verilmeye çalışılmıştır.

İhtiyatlılığın, en önemli genel kabul görmüş muhasebe kavramlarından biri haline gelmesinin temelinde, büyük skandallarla iflas eden şirketler görülmektedir. Zira bu işletmeler, zararlarını olduğundan az göstererek manüplasyon kazancı elde etmişlerdir. Bu durum, denetimler yoluyla ortaya çıkartılabilecekken, denetim firmalarının da ihtiyatlılıktan sapma göstermesi ile büyük iflaslar meydana gelmiştir. Bunlardan en bilineni, olay olarak eski, konu olarak güncel olan Enron v.b. skandallardır.

İhtiyatlılığı savunan gelişmeler yaşanırken, diğer taraftan finansal alanda uluslararası ortak bir standartlar bütünü oluşturma çabaları da devam etmektedir. Netekim, uluslararası finansal raporlama standartları da bu doğrultuda hazırlanmış ve ülkelere uyumlaştırma konusunda öneriler ve zorunluluklar getirilmiştir. Böylece, hesap verebilirlik anlamında daha belirgin bir kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Bu kavramsal çerçeve içerisinde de bir takım ilkeler ve ölçme değerlendirme yöntemlerinden söz edilmiştir. İhtiyatlılık kavramı zaman zaman bu değerlendirme ölçütleri ile çelişebilmektedir. İhtiyatlılık, gelecek zararları dikkate alırken gelecek kârları görmezden gelmeyi kabul eden bir kavram olarak, UFRS'lerin de temelinde olan tam açıklama ve hesap verme kavramlarıyla ters düşmektedir. UFRS'ler "gerçeğe uygun değer" kavramı ile güncel ve gelecekteki kârın da zararın da açıklanmasının önemini vurgulamaktadır. Diğer taraftan, ihtiyatlılık kavramının uygulanmasında gördüğümüz "karşılık kaydetme" ise UFRS'lerde daha da genişletilmiş ve bu şekilde kavrama da vurgu yapılmıştır.

Bu çalışmada, literatürde ihtiyatlılık kavramına değinen çalışmalara değinilmiş, ardından, UFRS ile geleneksel muhasebede ihtiyatlılık kavramının yeri muhasebe kayıtları çerçevesinde incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılacak gelecek çalışmalarda, finansal tablolarda, finansal analizlerde ve denetimde ihtiyatlılığın etkisi araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Aktürk Ahmet, Durmuş Acar(2009), Muhasebede İhtiyatlılık Kavramı Ve İMKB Sınai Endeksinde İşlem Gören İşletmelerde İhtiyatlılık Üzerine Bir Araştırma, *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 11(1), ss.77-90
- Aktürk, Ahmet, Acar Durmuş (2012), Muhasebede İhtiyatlılık Kavramı Ve Temelleri, *Mali Çözüm*, Eylül-Ekim, ss.17-38
- Basu, Sudipta. (1997). The Conservatism Principle and the Asymmetric Timeliness of Earnings. *Journal of Accounting and Economics* (24), 3-37
- Erdoğan, Nurten ve Çubukçu, Sezen (2010), Tutuculuğun Kurumsal Yönetim Anlayışı Üzerindeki Etkileri, *Muhasebe ve Denetim Bakış*, Ekim, ss. 53-66
- Givoly, Dan and Hayn, Carla (2000) The changing time-series properties of earnings, cash flows and accruals: Has financial reporting become more conservative?; *Journal of Accounting and Economics*, 29 (3), s.s. 287-320
- Kaban, Nihan (2007), *Muhasebenin İhtiyatlılık Kavramının Karşılıklar Ve Yedekler Açısından Karşılaştırmalı Bir İncelemesi*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Özkan, Serdar ve Erdener Acar, Ece (2010); Uluslararası muhasebe/ finansal raporlama standartlarının finansal tablolar analizi üzerindeki etkilerine genel bakış. Mali Çözüm; (97) 49-86
- Pae, Jinhan; Thornton, Dan; Welker, Michael (2004) “The Link Between Earnings Conservatism and Balance Sheet Conservatism”, Queen’s Üniversitesi Working Paper
- Penman, Stephen H. ve Zhang, Xiao-Jun (1999), “Accounting Conservatism, the Quality of Earnings, and Stock Returns”, Columbia University December ss.1-39., http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=201048 , (Erişim: 16.03.13)
- Venugopalan, Raghunathan(2001); Conservatism in accounting: Good or bad?. Yayımlanmış doktora tezi, University of Minnesota
- Watts, Ross L. (2003). “Conservatism in Accounting, Part I: Explanations and Implications” Accounting Horizons, 17, 3, 207
- Watts, Ross L.(2002), “Conservatism in Accounting”, Simon School of Business Working Paper, 02-21